

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

КАЗАРІНОВ ДМИТРО ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК [336.743:339.924](477)(043.3)

**ВАЛЮТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ В ПРОЦЕСІ
РЕГІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України”.

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент *Рекуненко Ігор Іванович*, Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, доцент кафедри фінансів.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор *Азаренкова Галина Миколаївна*, Харківський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України, заступник директора з наукової роботи та міжнародних зв’язків;

кандидат економічних наук, доцент *Погасій Сергій Сергійович*, Харківський національний економічний університет Міністерства освіти і науки України, доцент кафедри статистики та економічного прогнозування.

Захист дисертації відбудеться 16 травня 2013 р. о 12 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Покровська, 9/1.

Автореферат розісланий “ ____ ” _____ 2013 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Одним із ключових напрямків розвитку національного господарства в умовах глобалізації економічних відносин є входження України до економічних інтеграційних утворень. Прискорення розвитку інтеграційних процесів між державами – одна із основних тенденцій трансформації соціально-економічних систем у XXI столітті. Інтеграційні процеси одночасно проходять за декількома взаємопов'язаними напрямками: політичним, соціальним, культурно-етичним, економічним та ін. У межах економічного напрямку найбільш активно розвивається фінансова, зокрема валютна, інтеграція. Необхідність подальших досліджень саме цього напрямку інтеграційних процесів обумовлена кількома чинниками. По-перше, циклічністю розвитку економічних процесів, зокрема кризових явищ, основні чинники яких переважно лежать у площині фінансових відносин. Як наслідок, фінансова інтеграція повинна підвищити стійкість національних економічних систем. По-друге, все більшою глобалізацією соціально-економічного середовища життя людей, що створює об'єктивну передумову для інтенсифікації фінансової, зокрема валютної, інтеграції. По-третє, достатнє науково-теоретичне обґрунтування та практичне підтвердження можливості отримання економічних переваг від валютної інтеграції дозволяє використати апробований інструментарій для практичної реалізації інтеграційних процесів.

Протягом останніх років наша держава формувала стратегічні цілі зовнішньоекономічної політики з точки зору збалансування східного та західного векторів розвитку. Однак зараз логіка протікання зовнішньоекономічних відносин України з її ключовими стратегічними партнерами актуалізує проблему остаточного визначення основного напрямку економічної інтеграції: підписання договору про асоціацію з Європейським Союзом або входження до Митного союзу Росії, Казахстану та Білорусії.

Однією із найвищих форм економічної інтеграції, яка має виключно важливі наслідки для національних економічної та фінансової систем, є створення валютного союзу. Остаточним етапом інтеграції з Європейським Союзом є входження до зони євро. Найбільші країни СНД, що створили Митний союз, як кінцеву мету інтеграційних процесів декларують формування єдиного економічного простору зі спільною валютою.

Таким чином, напрямки економічної інтеграції України можна розглядати в аспекті регіональної валютної інтеграції. Процес інтеграції валютних систем держав є однією із ключових проблем сучасної фінансової теорії. Дослідженню регіональної валютної інтеграції та розвитку валютного регулювання приділяється значна увага у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: Б. Баласс, Г. Мюрдаль, Г. Джонсон, Г. Тавлас, Р. Манделл, М. Фрідмен, Дж. Франкель, П. Кругман, М. Бордо, Ф. Махлуп, Н. Іслам, Ю. Парк, П. Кінен, Е. Роуз, І. Люкевич, Г. Азаренкова, В. Чаплигін, С. Дробишевський, А. Кодзасова, Г. Шагалов, А. Бутук, І. Рекуненко, О. Рогач, Ф. Журавка, О. Костюк та ін.

При дослідженні вищезазначеної проблеми вчені зосереджуються на вивченні переваг та недоліків формування міждержавних валютних союзів, а також визначенні оптимальних підходів щодо реалізації даного процесу. Однак поза увагою науковців залишається завдання комплексного дослідження альтернативних напрямків валютної інтеграції країн з перехідною ринковою економікою, зокрема України. Практичне значення даного завдання посилюється у посткризових умовах функціонування національної економіки, які характеризуються формуванням економіко-політичних передумов для остаточного визначення ключового напрямку економічної та валютної інтеграції України. Отже існує об'єктивна необхідність дослідження альтернативних напрямків регіональної валютної інтеграції нашої держави та розробки наукових підходів до розвитку національної системи валютного регулювання у контексті інтеграційних процесів у валютній сфері.

Все вищевикладене обумовило вибір теми дослідження, її актуальність, значимість та практичну спрямованість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрямок дисертаційного дослідження є складовою науково-дослідницьких тем, над якими працює колектив Української академії банківської справи Національного банку України: “Розвиток механізму функціонування банківської системи України під впливом іноземного капіталу” (номер держ. реєстрації 0107U0123112) та “Реформування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів” (номер держ. реєстрації 0109U006782). До звітів за цими темами включені висновки та пропозиції автора щодо: застосування розроблених науково-методичних підходів до оцінки доцільності регіональної валютної інтеграції України з країнами Європи, а також використання результатів аналізу процесу валютної інтеграції країн Співдружності Незалежних Держав для підвищення ефективності реалізації валютної політики та оптимізації концептуальних засад управління валютним ризиком у комерційних банках України.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розвиток науково-методичних підходів до валютного регулювання в Україні на основі врахування напрямків валютної інтеграції.

Відповідно до мети дисертаційного дослідження були сформувані наступні завдання:

- дослідити сутність, рівні та форми регіональної валютної інтеграції;
- вивчити досвід міжнародного валютно-фінансового співробітництва на регіональному рівні;
- проаналізувати розвиток валютного регулювання в Україні у передкризовий період, період загострення фінансової кризи та протягом посткризового періоду;
- розробити науково-методичні підходи до оцінки доцільності регіональної валютної інтеграції;
- провести оцінку економічної доцільності валютної інтеграції України з країнами СНД;

- проаналізувати напрямки розвитку валютного регулювання в аспекті валютної інтеграції України з країнами СНД;
- дослідити альтернативні підходи до реформування валютного регулювання в Україні у контексті валютної інтеграції з країнами Європи.

Об'єктом дослідження є валютне регулювання в Україні у контексті регіональної валютної інтеграції.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади та методичні підходи до розвитку валютного регулювання в Україні у контексті регіональної валютної інтеграції.

Методи дослідження. Теоретичною основою дослідження є праці вчених з теорії фінансів та кредиту в ринковій економіці, теоретичні уявлення про валютне регулювання, основні концепції регіональної валютної інтеграції, зокрема теорія “оптимальних валютних зон”.

У процесі написання дисертаційної роботи, залежно від її цілей та завдань використовувалися наступні методи дослідження та аналізу економічних процесів: при визначенні сутності та форм регіональної валютної інтеграції – монографічний, синтезу; при дослідженні досвіду міжнародного валютно-фінансового співробітництва – методи аналізу, індукції та дедукції; при визначенні закономірностей розвитку валютного регулювання в Україні – діалектичний метод; при розробці науково-методичного підходу до оцінки доцільності регіональної валютної інтеграції – коефіцієнтний аналіз та методи кореляційно-регресійного аналізу; при оцінці економічної доцільності валютної інтеграції України з країнами СНД та Євросоюзу – методи порівняння, групувань, вибірок.

Інформаційною базою дослідження є: законодавчі та нормативно-правові акти з питань валютного регулювання та формування інтеграційних міждержавних утворень; статистичні матеріали Національного банку та Державної служби статистики України, Міждержавного статистичного комітету Співдружності Незалежних Держав, Статистичного департаменту ООН, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Організації економічного співробітництва та розвитку. Також використано інформацію, зібрану автором під час особистого вивчення підходів до валютного регулювання та валютної інтеграції в Росії, Казахстані, Білорусі, у деяких країнах Центральної та Східної Європи, а також у країнах єврозони. Проаналізовано монографічні дослідження та статті зарубіжних та вітчизняних авторів з проблематики дисертаційної роботи.

Наукова новизна одержаних результатів визначається внеском автора у розв'язання актуальної наукової задачі узагальнення теоретичних засад та досвіду валютного регулювання, а також розробки пропозицій і практичних рекомендацій щодо вдосконалення валютного регулювання в Україні на основі врахування потенційних напрямків валютної інтеграції, і полягає в наступному:

вперше:

- сформовано комплексний науково-методичний підхід до визначення пріоритетів розвитку валютного регулювання, який ґрунтується на оцінці можливості регіональної валютної інтеграції держави та передбачає: визначення альтернативних напрямків регіональної валютної інтеграції; формування набору

показників та оцінку доцільності регіональної валютної інтеграції; обґрунтування пріоритетних напрямків розвитку валютного регулювання;

удосконалено:

- систему критеріїв класифікації видів регіональної валютної інтеграції, яка, на відміну від існуючих, передбачає використання як основного критерію обґрунтованих автором форм регіональної валютної інтеграції, а також врахування додаткових критеріїв класифікації регіональної валютної інтеграції за: ступенем законодавчого закріплення, наявністю міжнародних угод, кількістю країн, географічною близькістю, наявністю лідера, регіоном, етапами реалізації, наявністю спільної валюти, цілями створення та періодом створення;
- наукові підходи до вивчення переваг та недоліків регіональної валютної інтеграції на основі обґрунтування доцільності їх аналізу у розрізі впливу макроекономічних та мікроекономічних чинників, а також окремого вивчення впливу зовнішніх ефектів; зазначені дослідження передбачали також аналіз часових лагів реалізації визначених переваг та недоліків;
- методичний підхід до формування інструментарію оцінки доцільності регіональної валютної інтеграції, який полягає в обґрунтуванні набору макроекономічних та фінансових показників оцінки номінальної, реальної та структурної конвергенції економік. Запропоновані підходи пройшли апробацію шляхом оцінювання конвергенції України з найбільшими країнами СНД (Російська Федерація, Казахстан, Білорусія) та країнами Євросоюзу (Польща, Угорщина, Чеська Республіка та країни євросони);

набули подальшого розвитку:

- систематизація рівнів валютної інтеграції на основі обґрунтування доцільності виділення глобального (світові валютні системи), регіонального (між групою держав) та мікроекономічного (на рівні окремих суб'єктів господарювання або їх груп) рівнів інтеграції валютних відносин;
- теоретичні засади валютного регулювання та інтеграції на регіональному рівні, зокрема, на основі узагальнення параметрів функціонування основних форм існуючих валютних зон та союзів, обґрунтування основних етапів процесу валютно-фінансової інтеграції в Європі та напрямків створення перспективних валютних союзів;
- науковий підхід до аналізу розвитку валютного регулювання в Україні на основі ретроспективного дослідження заходів Національного банку України щодо валютного регулювання у передкризовий період, період загострення фінансової кризи та протягом посткризового періоду, а також узагальнення напрямків розвитку валютного регулювання в аспекті валютної інтеграції України з країнами СНД у розрізі виділених стадій та етапів даного процесу.

Практичне значення одержаних результатів визначається обґрунтованими положеннями, висновками, запропонованими методами та практичними рекомендаціями, які містяться в дисертаційному дослідженні та можуть бути використані для розвитку системи валютного регулювання України на основі врахування напрямків валютної інтеграції.

Основні наукові результати автора використані у практичній діяльності Національного банку України, зокрема розроблені автором науково-методичні підходи до оцінки доцільності регіональної валютної інтеграції застосовуються Управління НБУ в Черкаській області для аналізу валютних відносин на території даної області та прогнозування ключових тенденцій їх розвитку (довідка № 07-023/3612 від 18.10.2012).

Результати проведеного автором дослідження заходів Національного банку в сфері валютного регулювання у передкризовий період та період загострення фінансової кризи, а також результати узагальнення напрямків розвитку регулювання валютних відносин протягом посткризового періоду використовуються у діяльності філії – Сумське обласне управління АТ “Ощадбанк” для оптимізації внутрішньої нормативної бази, пов’язаної зі здійсненням валютних операцій (довідка від 30.10.2012 № 01-10/1236). Результати аналізу процесу валютної інтеграції країн Співдружності Незалежних Держав, а також висновки автора щодо місця та перспектив України у даному процесі застосовуються ПАТ “КБ “Фінансова ініціатива” для підвищення ефективності реалізації валютної політики банку та оптимізації концептуальних засад управління валютним ризиком (довідка від 20.11.2012 № 327-д).

Одержані автором результати наукового дослідження використовуються у навчальному процесі ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” при викладанні дисциплін “Міжнародні валютні відносини” та “Міжнародні розрахунки і валютні операції” (акт про впровадження від 24.10.2012).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, розробки, результати, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, отримані автором особисто і знайшли відображення в опублікованих працях. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані лише ті ідеї та положення, які є результатом власної роботи здобувача. Особистий внесок у працях, опублікованих у співавторстві, вказано у списку публікацій.

Апробація результатів дисертаційної роботи. Основні положення і результати наукового дослідження були оприлюднені та одержали позитивну оцінку на науково-практичних конференціях і семінарах, зокрема: Всеукраїнській науково-практичній конференції “Фінансова політика як складова економічного розвитку” (м. Київ, 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Научные исследования и их практическое применение. Современное состояние и пути развития ‘2012” (Одесса, 2012); III Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції студентів та молодих вчених “Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність” (м. Харків, 2012 р.); економічній науковій Інтернет-конференції “Реформування економічної системи країни: теоретичні та практичні аспекти” (м. Тернопіль, 2012 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції “Трансформація національних, регіональних та глобальних моделей розвитку” (м. Сімферополь-Ялта, 2012 р.).

Публікації. Основні наукові положення, висновки і результати дослідження опубліковано у 13 наукових працях загальним обсягом 6,84 друк. арк., з яких особисто автору належать 5,77 друк. арк., у тому числі 1 колективна монографія, 7 статей у фахових наукових виданнях, 6 – в інших виданнях.

Структура і зміст роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 243 сторінки, у тому числі на 111 сторінках розміщено 47 таблиць, 20 ілюстрацій, 10 додатків і список літератури з 263 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі дисертації “**Теоретичні основи валютного регулювання в аспекті регіональної валютної інтеграції**” проведено дослідження сутності, рівнів та форм регіональної валютної інтеграції, узагальнено досвід міжнародного валютно-фінансового співробітництва, проведено ретроспективний аналіз валютного регулювання в Україні.

За результатами аналізу підходів до визначення поняття “валютна інтеграція” як вищої форми економічної інтеграції встановлено, що вона переважно розглядається як процес уніфікації міждержавних валютних відносин у межах регіональних зон. Як наслідок необґрунтовано звужується зміст даного поняття, оскільки інтеграційні процеси також протікають на глобальному та мікроекономічному рівнях. У роботі обґрунтовано доцільність виділення трьох рівнів валютної інтеграції: глобального (світові валютні системи), регіонального (між групою держав) та мікроекономічного (на рівні окремих суб’єктів економічних відносин або їх груп).

На основі порівняльного аналізу визначених рівнів валютної інтеграції досліджено взаємозв’язки між ними. Встановлено, що цілі формування та порядок функціонування регіональних інтеграційних утворень у сфері валютних відносин безпосередньо залежить від параметрів діючої світової валютної системи. З іншого боку, валютне співробітництво на мікроекономічному рівні є передумовою для інтенсифікації регіональної валютної інтеграції.

Автором на основі дослідження видів регіональної валютної інтеграції встановлено, що ключовим критерієм класифікації може виступати спосіб формалізації валютної інтеграції. Обґрунтовано доцільність виділення двох історичних форм (валютний блок та валютна зона у вузькому розумінні) та чотирьох сучасних форм (платіжний союз, співробітництво зі стабілізації обмінних курсів, валютна зона у широкому розумінні та валютний союз). Валютний союз запропоновано трактувати як найвищу стадію регіональної валютної інтеграції, що характеризується значним рівнем уніфікації ключових елементів національних валютних систем, створенням наднаціональних фінансових інститутів та введенням спільної валюти. Як додаткові критерії класифікації регіональної валютної інтеграції запропоновано використовувати: ступінь законодавчої формалізації, кількість країн, географічне розташування, наявність лідера, етап реалізації, наявність спільної валюти, цілі створення.

Автором узагальнено параметри функціонування існуючих та особливості формування потенційних валютних союзів (табл. 1).

Таблиця 1 – Існуючі та перспективні валютні союзи

ІСНУЮЧІ ВАЛЮТНІ СОЮЗИ	
<i>Спільна валюта</i>	<i>Учасники валютного союзу</i>
Валютні союзи, утворені шляхом формальної доларизації	
Євро	Країни Європи: Ватикан, Монако, Сан-Марино, особливі території ЄС
Англійський фунт стерлінгів	Коронні землі Великобританії: Гернсі, Джерсі, Острів Мен
Валютні союзи, утворені шляхом створення наднаціональних фінансових інститутів та введення спільної валюти, курс якої жорстко фіксується до курсу більш сильної валюти	
Східнокарибський долар (курсний якір – долар США)	Країни Організації Східнокарибських держав: Антигуа і Барбуда, Домінікана, Гренада, Монтсеррат, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Сент-Вінсент і Гренадіни, Ангілья
Франк КФА ВСЕАО (курсний якір – євро)	Країни Західноафриканського економічного і валютного союзу: Бенін, Буркіна-Фасо, Гвінея-Бісау, Кот-Д'Івуар, Малі, Нігер, Сенегал, Того
Франк КФА ВЕАС (курсний якір – євро)	Країни Центральноафриканського валютно-економічного співтовариства: Габон, Камерун, Республіка Конго, Центральноафриканська Республіка, Чад, Екваторіальна Гвінея
Франк КФП (курсний якір – євро)	Території Франції: Французька Полінезія, Нова Каледонія, Волліс і Футуна
Валютні союзи, утворені шляхом уніфікації ключових елементів національних валютних систем, створення наднаціональних фінансових інститутів та введення спільної валюти	
Євро	Країни Європи: Австрія, Бельгія, Греція, Естонія, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Люксембург, Мальта, Німеччина, Нідерланди, Португалія, Словаччина, Словенія, Фінляндія, Франція
ПЕРСПЕКТИВНІ ВАЛЮТНІ СОЮЗИ	
<i>Потенційна спільна валюта</i>	<i>Учасники валютного союзу / Орієнтовний строк формування</i>
Російський рубль	Країни СНД: Росія, Казахстан, Білорусія / 2015 р.
Не визначена	Країни карибського співтовариства (CARICOM) / 2015 р.
Східноафриканський шилінг	Країни Східноафриканського співтовариства (EAC) / 2015 р.
Афро	Країни співтовариства розвитку Півдня Африки (SADC) / 2016 р.
Еко	Економічне співтовариство країн Західної Африки (ECOWAS) / 2020 р.
Латино	Союз південноамериканських націй (UNASUR) / 2020 р.
Амеро	Країни північноамериканського союзу (NAU) / не визначено
Азійська валютна одиниця (ACU)	Країни Південно-Східної Азії (ASEAN+3) / не визначено
Халіджі	Рада співробітництва арабських держав Перської затоки / 2020 р.

Аналіз функціонування існуючих об'єднань та оцінка перспектив формування на їх основі нових регіональних валют дозволяє виділити наступні валютні регіони: єврозона; Східна, Центральна та Південна Африка; Північна, Центральна та Латинська Америка; Карибський басейн, Перська затока, Південно-Східна Азія, Австралія та Океанія. Пожвавлення процесів валютної інтеграції спостерігається також на пострадянському просторі. Встановлено, що кожна із розглянутих вище форм валютної інтеграції має декілька варіантів реалізації, які визначаються особливостями протікання процесу валютної інтеграції у практичній площині.

На основі ретроспективного дослідження заходів Національного банку України щодо валютного регулювання у передкризовий період, період загострення фінансової кризи та протягом посткризового періоду автором зроблено наступні висновки. Валютні відносини, виходячи з їх економічної природи, перебувають у безпосередньому діалектичному взаємозв'язку з процесами фінансової глобалізації та міжнародної економічної інтеграції. Національна економіка належить до малих відкритих економік, як наслідок динаміка світових фінансових ринків істотно впливає на кон'юнктуру вітчизняних ринків та обумовлює відповідні зміни у системі валютного регулювання. Тенденції щодо лібералізації регулювання валютних відносин в Україні протягом посткризового періоду відповідають загальносвітовим змінам у валютному регулюванні.

У другому розділі **“Науково-методичне забезпечення розвитку валютного регулювання на основі оцінки доцільності регіональної валютної інтеграції”** обґрунтовано науково-методичні підходи до аналізу пріоритетів розвитку валютного регулювання на основі оцінки доцільності регіональної валютної інтеграції, проведено аналіз доцільності валютної інтеграції України з країнами СНД.

У роботі проведено уточнення основних макроекономічних, мікроекономічних та обумовлених дією зовнішніх ефектів вигод та втрат, які генеруються внаслідок вступу країни до валютного союзу. До основних економічних вигод (переваг) від регіональної валютної інтеграції віднесено: макроекономічні (зменшення волатильності валютних курсів; синхронізація бізнес-циклів; зростання фінансових ринків; підвищення доступності зовнішнього фінансування; покращення очікувань економічних суб'єктів і т.д.); б) мікроекономічні (зменшення транзакційних витрат; зростання продуктивності праці; оптимізація ціноутворення; торгові переваги; стимулювання інвестицій; оптимізація ризик-менеджменту і т.д.); прояв позитивних зовнішніх ефектів (економія міжнародних резервів; уникнення непродуктивної конкуренції між країнами; зростання сеньйоражу за рахунок виникнення резервної валюти і т.д.). Таким чином, більшість переваг від створення валютного союзу обумовлюються позитивним впливом збільшення обсягів внутрішніх товарних та фінансових ринків та частковим нівелюванням валютних ризиків.

Основні економічні втрати (недоліки) від вступу країни до валютного союзу можна згрупувати наступним чином: макроекономічні (втрата незалежності у валютній та грошово-кредитній політиках; зниження гнучкості реальних обмінних курсів; поглиблення диференціації рівня добробуту між країнами

і т.д.); організаційні складності (на макрорівні) здійснення операцій економічними агентами; прояв негативних зовнішніх ефектів пов'язаних з проблемами у проведенні скоординованої економічної політики. Розглянуті недоліки переважно здійснюватимуть довгостроковий вплив на економіку країни, що створили валютний союз. Крім того, існує ряд недоліків, пов'язаних із технічними аспектами переходу до єдиної валюти. Дані недоліки спричинять короткостроковий негативний вплив на макроекономічні параметри країн валютного союзу та економічну діяльність окремих господарюючих суб'єктів.

В основу більшості досліджень процесів регіональної валютної інтеграції покладено положення теорії “оптимальної валютної зони” (ОВЗ). Представники даної теорії стверджують, що якщо валютний союз не є ОВЗ, то деякі з його учасників будуть нести витрати, що перевищуватимуть вигоди від введення єдиної валюти. У роботі проаналізовано генезис критеріїв оптимальної валютної зони та проведено їх критичний аналіз, а також вивчено вплив політичних та інституційних чинників на формування ОВЗ. Встановлено, що теорія оптимальної валютної зони може слугувати конструктивною основою для формування наукових підходів до оцінки економічної доцільності вступу держави до регіонального валютного об'єднання.

Автором уточнено класифікацію та надано розгорнуту характеристику методів оцінки доцільності регіональної валютної інтеграції, спрямованих на аналіз номінальної, реальної та структурної конвергенції країн. Переважна більшість даних методів враховують ключові положення теорії ОВЗ.

З метою визначення пріоритетів розвитку валютного регулювання розроблено комплексний науково-методичний підхід, який ґрунтується на оцінці потенційних напрямків регіональної валютної інтеграції держави. Даний підхід передбачає реалізацію наступних етапів: 1) визначення альтернативних напрямків регіональної валютної інтеграції; 2) формування набору показників та оцінку доцільності регіональної валютної інтеграції; 3) обґрунтування напрямків розвитку валютного регулювання (рис. 1).

Реалізація першого етапу запропонованого підходу передбачає вирішення двох взаємопов'язаних завдань: визначення ймовірних напрямків валютної інтеграції та обґрунтування переліку країн-потенційних учасників інтеграційного утворення. Перше завдання вирішується на основі загального аналізу економічних та політичних передумов інтеграції. За його результатами визначено два основні напрямки економічної інтеграції України: Європейський Союз та Співдружність Незалежних Держав.

Друге завдання може бути вирішено шляхом застосування наступної процедури: спочатку визначається перелік країн, які можуть вважатись основними торговими партнерами України, а потім за допомогою формально-логічного аналізу даний перелік звужується.

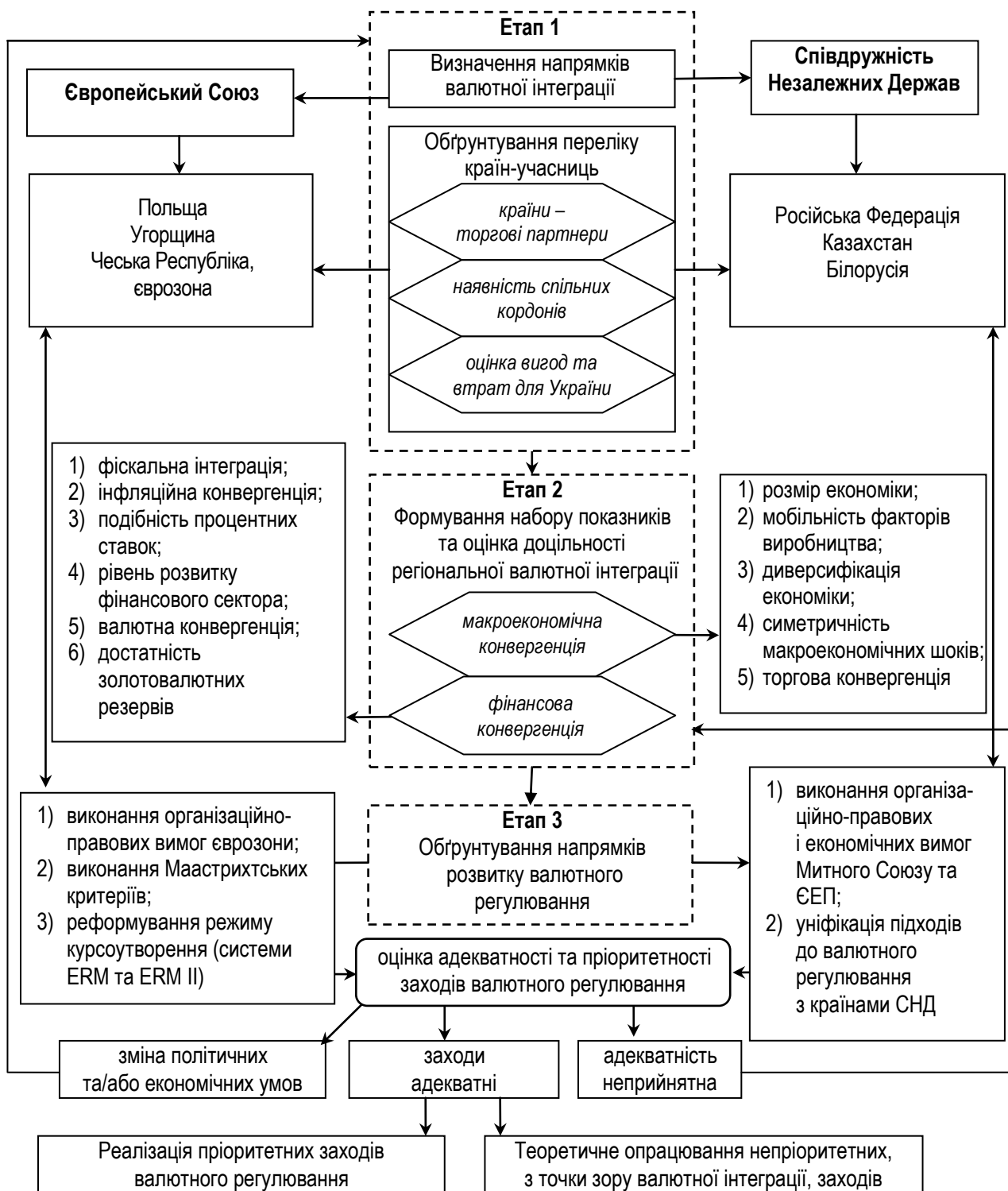

Рисунок 1 – Структурно-логічна схема визначення пріоритетів розвитку валютного регулювання на основі оцінки напрямків регіональної валютної інтеграції

До основних торгових партнерів віднесено країни, частка яких у загальному зовнішньоторговельному обороті України перевищує 1 %. Подальший формально-логічний аналіз здійснюється на основі оцінки географічного розташування та аналізу переваг і втрат від валютної інтеграції.

Другий етап запропонованого підходу передбачає формування набору показників оцінки доцільності регіональної валютної інтеграції. Дане завдання вирішувалось шляхом узагальнення критеріїв, розроблених у межах теорії оптимальних валютних зон, а також врахування обґрунтованих автором особливостей протікання процесів валютної інтеграції у країнах, що розвиваються. До основних особливостей, які суттєво впливають на процеси регіональної інтеграції у даних країнах, віднесено: значну доларизацію, високий рівень інфляції, істотну волатильність обмінних курсів, деформацію ендогенності критеріїв ОВЗ та “балансові ефекти”. Розроблений автором набір показників макроекономічної та фінансової конвергенції, на основі яких визначається доцільність регіональної валютної інтеграції, в узагальненому вигляді наведено на рис. 1.

Третій етап розробленого наукового підходу передбачає визначення напрямків розвитку валютного регулювання у двох основних площинах: реформування організаційно-правових засад системи валютного регулювання та удосконалення режиму курсоутворення.

За результатами реалізації першого етапу запропонованого підходу встановлено, що у контексті інтеграції з країнами СНД доцільно проводити оцінку можливості регіональної валютної інтеграції України з Росією, Білорусією та Казахстаном. У межах реалізації другого етапу автором досліджено показники макроекономічної та фінансової конвергенції зазначених країн СНД. Найбільша невідповідність між макроекономічними показниками спостерігалась за критеріями симетричності шоків та мобільності капіталу. Валютній інтеграції сприяє макроекономічна ситуація у всіх країнах, крім Росії. Враховуючи істотно більший розмір економіки останньої, макроекономічні параметри даної країни досить сильно відрізняються від параметрів інших досліджуваних країн.

Автором проведено оцінку показників фінансової конвергенції. Фіскальну конвергенцію проаналізовано шляхом дослідження дефіциту бюджету (табл. 2).

Таблиця 2 – Дефіцит (профіцит) держбюджету України, Російської Федерації, Казахстану та Білорусії у 2007–2011 рр.

Рік	Білорусія		Казахстан		Росія		Україна	
	сума, млн дол. США	відносно ВВП, %	сума, млн дол. США	відносно ВВП, %	сума, млн дол. США	відносно ВВП, %	сума, млн дол. США	відносно ВВП, %
2007	196	0,54	-1 757	-2,56	77 814	8,68	-1 525	-1,53
2008	862	2,17	-2 770	-3,91	81 100	8,59	-3 913	-3,83
2009	-342	-0,86	-3 340	-4,65	-77 292	-8,88	4 783	5,49
2010	-1 411	-3,29	-3 578	-4,66	-52 197	-5,77	-8 149	-8,98
2011	1 102	–	-3 879	–	28 923	–	-2 898	–
середнє	–	-0,36	–	-3,94	–	-0,65	–	-2,21

Валютну конвергенцію досліджено на основі аналізу волатильності та кореляції курсів національних валют до долара США (табл. 3)

Таблиця 3 – Показники конвергенції офіційних валютних курсів України, Російської Федерації, Казахстану та Білорусії у 2002–2011 рр.

Країна	Різниця стандартних відхилень логарифмів темпів росту курсів національних валют до долара США				Кореляція темпів росту курсів національних валют до долара США			
	Білорусія	Казахстан	Росія	Україна	Білорусія	Казахстан	Росія	Україна
Білорусія	0,000	0,086	0,073	0,043	1	0,39	0,34	0,14
Казахстан		0,000	0,013	0,043		1	0,97	0,89
Росія			0,000	0,030			1	0,89
Україна				0,000				1

Аналіз динаміки та взаємозв'язків ставок, інфляції та курсів доповнено оцінкою їх сигма-конвергенції (рис. 2). Для оцінки валютної сигма-конвергенції розраховано стандартні відхилення логарифмів темпів росту курсів національних валют до долара США за групою досліджуваних країн за 2001–2011 рр. Подібний підхід також використовувався для оцінки сигма-конвергенції споживчої інфляції та ставок рефінансування.

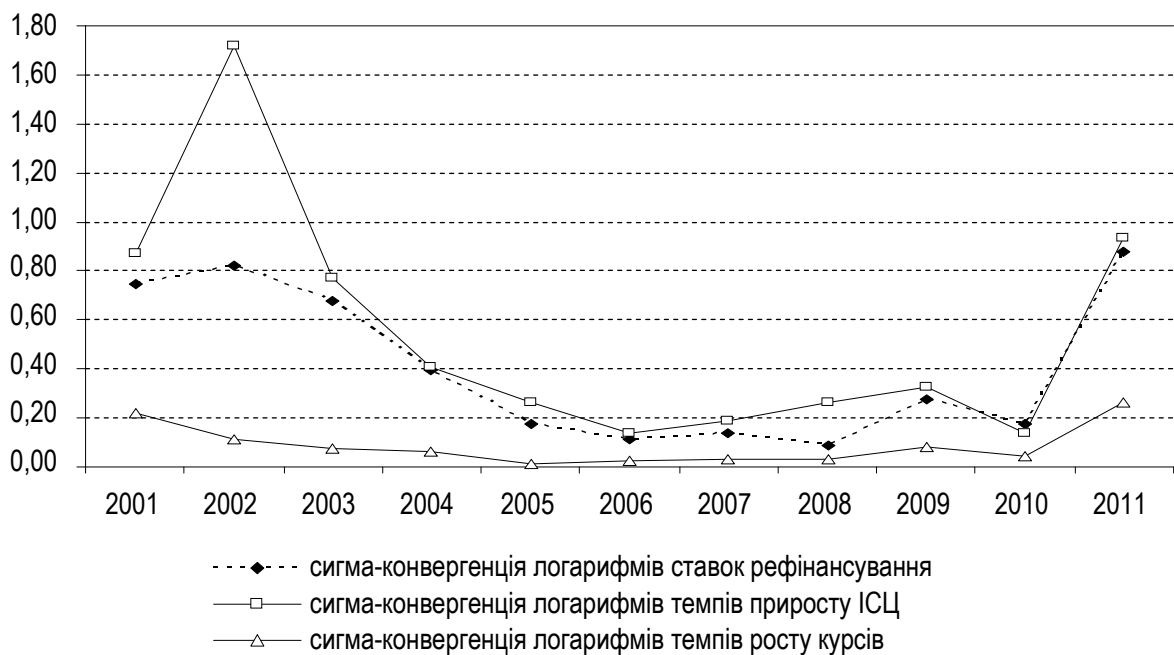

Рисунок 2 – Оцінка сигма-конвергенції ставок, інфляції та курсів

За критеріями фінансової конвергенції найкраща ситуація спостерігається у фінансових секторах Росії та Казахстану: частка позитивних оцінок складає понад 80 %. З іншого боку, істотна розбалансованість параметрів фінансового ринку Білорусії може спричинити суттєві проблеми для потенційних учасників валютного союзу. Автором встановлено, що, незважаючи на певну відмінність у досліджених показниках, все ж більшість із них свідчать про наявність макроекономічних та фінансових передумов для валютної інтеграції країн СНД.

У третьому розділі **“Напрямки удосконалення валютного регулювання в Україні у контексті регіональної валютної інтеграції”** обґрунтовано напрямки розвитку валютного регулювання в аспекті валютної інтеграції України з країнами СНД, а також проаналізовано альтернативні підходи до реформування валютного регулювання в Україні у контексті валютної інтеграції з країнами Європи.

У межах запропонованого науково-методичного підходу (див. рис. 1) передбачається визначення напрямків розвитку валютного регулювання. Для вирішення даного завдання, у контексті інтеграції України з країнами СНД, досліджено стадії економічної та етапи валютної інтеграції. Автором зроблено висновок, що Росія, Казахстан та Білорусія протягом посткризового періоду (2009–2012 роки) пройшли дві стадії економічної інтеграції: створення зони вільної торгівлі та формування митного союзу. Станом на кінець 2012 року вони перебувають на стадії створення спільного ринку та задекларували необхідність формування економічного союзу. Паралельно з процесом економічної інтеграції у даних країнах також відбувається валютна інтеграція: реалізовано перші два етапи, передбачені Концепцією співробітництва та координації діяльності у валютній сфері. Росія, Казахстан та Білорусія перебувають на початковій стадії реалізації заходів, передбачених третім етапом, який повинен завершитись введенням валюти колективного користування, тобто створенням валютного союзу.

Україна пройшла лише першу стадію економічної інтеграції – підписала та ратифікувала договір про зону вільної торгівлі. Щодо валютної інтеграції, то Україна лише частково реалізувала заходи, передбачені першим етапом Концепції співробітництва у валютній сфері: частково впроваджені розрахунки за імпортований з Росії газ у рублях, визначено пільгові нормативи обов’язкового резервування за операціями у російських рублях.

Таким чином, Україна істотно відстає від потенційних партнерів у процесі формування регіонального інтеграційного утворення у межах СНД. На даний момент для неї можливий лише сценарій приєднання до існуючих договорів, що унеможливорює внесення змін до діючої законодавчої бази міждержавних утворень. Як наслідок мінімізуються можливості нашої держави для формування сприятливих для себе умов входження у зазначені інтеграційні утворення.

Аналіз інституційних засад функціонування наднаціональних органів інтеграційних утворень країн СНД засвідчив, що абсолютна більшість їх повноважень зосереджена у представників Росії. Результати аналізу міждержавних нормативних актів у сфері валютного регулювання дають підстави для висновку, що досить ймовірним сценарієм є введення до 2015 року російського рубля як єдиної валюти Євразійського економічного союзу. Враховуючи зазначене, при істотній активізації інтеграційних процесів з країнами СНД Україна може повністю втратити свій економічний суверенітет.

Таким чином, у короткостроковому періоді реалізація заходів щодо посилення участі України в економічній та валютній інтеграції країн СНД буде контрпродуктивною. На користь виваженого підходу до валютної інтеграції з країнами СНД також свідчать результати порівняльного аналізу валютного законодавства даних країн: валютна інтеграція обумовить необхідність докорінного

перегляду положень Декрету КМУ “Про систему валютного регулювання і валютного контролю”. Однак, враховуючи позитивні результати оцінки макроекономічної та фінансової конвергенції України з Росією, Казахстаном та Білорусією, можна зробити висновок про доцільність продовження вивчення середньострокових перспектив інтеграції.

Альтернативним напрямком регіональної валютної інтеграції є інтенсифікація економічних відносин України з країнами Європейського Союзу. На користь даного напрямку свідчить вищий соціально-економічний та політичний розвиток даних держав, а також висока ймовірність підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Положеннями даної угоди передбачається створення зони вільної торгівлі та максимально глибока економічна інтеграція.

У роботі досліджено економічну доцільність валютної інтеграції України з Польщею, Угорщиною та Чеською Республікою. Перелічені країни входять до складу Європейського Союзу, однак планують введення євро лише у середньостроковій перспективі. Також автором вивчались економічні передумови входу України до єврозони (табл. 4).

Таблиця 4 – Оцінка доцільності валютної інтеграції України з Польщею, Угорщиною, Чеською Республікою та країнами єврозони

Критерій оптимальності	Країни єврозони	Польща	Угорщина	Чеська Республіка
Розмір економіки	+	+/-	-	-
Подібність економічних структур	+	+	+	+
Мобільність праці	+	+	-	+
Мобільність капіталу	0	+	+	-
Симетричність шоків	-	-	+/-	+/-
Ступінь торгової відкритості економіки	+/-	+	+	+
Ступінь торгової інтеграції	+	+	-	-
Рівень фіскальної інтеграції	+/-	-	-	+/-
Інфляційна конвергенція	-	-	-	-
Подібність процентних ставок	-	-	+/-	-
Волатильність номінального обмінного курсу	+/-	+/-	+/-	+/-
Рівень розвитку банківського сектора	+	-	-	+/-
Рівень розвитку фондового ринку	+	+/-	-	-
Відносний ступінь монетизації ВВП	+	-	-	+/-
Достатність золотовалютних резервів	-	+/-	+/-	-
Рівень доларизації економіки	+/-	-	-	-
Усього позитивних оцінок	9	7	5	5,5
Частка позитивних оцінок, %	56	44	31	34

Знак “+” – повна конвергенція; знак “+/-” – часткова конвергенція; знак “-” – відсутність конвергенції; 0 – дані відсутні.

Таким чином, найбільш доцільною є валютна інтеграція України з єврозоною, дещо меншою мірою – з Польщею. Інтеграція України з Угорщиною або Чеською Республікою матиме негативні економічні наслідки. Динаміка окремих параметрів конвергенції України з єврозоною (симетричність шоків, подібність процентних ставок, інфляційна конвергенція, фіскальна інтеграція) залишається несприятливою та може зменшувати вигоди від валютної інтеграції.

За результатами оцінки доцільності регіональної валютної інтеграції з країнами Євросоюзу автором розроблено систему першочергових заходів у сфері валютного регулювання, які повинні передувати входженню України до зони євро. Серед даних заходів доцільно виділити: поетапне розширення використання євро у зовнішньоторговельних операціях України та в операціях на міжбанківському валютному ринку; збільшення питомої ваги євро в золотовалютних резервах НБУ; уніфікація валютного і фінансового законодавства України та країн євросони; гармонізація правил проведення валютних операцій; формування єдиного інформаційного простору у валютно-фінансовій сфері; поступова інтеграція України до платіжної системи євросони.

Окрім перелічених заходів, ключовим питанням розвитку валютного регулювання в Україні у контексті її валютної інтеграції з країнами Євросоюзу, є реформування режиму курсоутворення національної валюти. З цією метою запропоновано проміжний режим курсоутворення, який передбачає: 1) прив'язку курсу гривні до бівалютного кошика (долар США та євро) із поступовим нарощенням питомої ваги євро; 2) поступове збільшення діапазону коливань курсу гривні навколо паритетного курсу відносно кошика валют до 10 %; 3) збільшення діапазону коливань валютного курсу до 15 % залежно від: змін диференціалу цін вітчизняних благ відносно зарубіжних аналогів, рівня золотовалютних резервів, інфляційного диференціалу, динаміки статей платіжного балансу країни. Запропоновані підходи до реформування системи курсоутворення узгоджуються з євроінтеграційним курсом України та дозволяють здійснювати інфляційне таргетування.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне обґрунтування і запропоновано нове вирішення наукового завдання, що виявляється у визначенні шляхів удосконалення системи валютного регулювання в Україні на основі дослідження потенційних напрямків регіональної валютної інтеграції держави. За результатами дисертаційного дослідження зроблено наступні висновки:

1. З метою комплексного дослідження процесу валютної інтеграції обґрунтовано доцільність виділення трьох рівнів інтеграції: глобального (світові валютні системи), регіонального (між групою держав) та мікроекономічного (на рівні окремих суб'єктів господарювання або їх груп), а також проведено порівняльний аналіз протікання інтеграційних процесів на даних рівнях.

2. На основі дослідження досвіду регіональної валютної інтеграції узагальнено параметри функціонування основних форм існуючих валютних зон

та союзів, зокрема, ґрунтовно вивчено основні етапи процесу валютно-фінансової інтеграції в Європі, а також проаналізовано напрямки створення перспективних інтеграційних утворень у сфері валютних відносин.

3. Встановлено, що напрямки розвитку валютного регулювання в Україні протягом останніх років переважно визначались циклічністю розвитку макроекономічних параметрів: у передкризовий період переважали тенденції щодо лібералізації процесів регулювання валютних відносин, під час загострення фінансової кризи заходи НБУ спрямовувались на посилення регулятивного впливу на валютні операції, протягом посткризового періоду спостерігається тенденція до поступової дерегуляції валютних відносин в Україні.

4. Визначено напрямки удосконалення класифікації видів регіональної валютної інтеграції на основі використання як основного критерію систематизованих автором форм валютної інтеграції, а також врахування додаткових критеріїв класифікації регіональної валютної інтеграції за: ступенем законодавчого закріплення, наявністю міжнародних угод, наявністю лідера, кількістю країн, географічною близькістю, регіоном, етапами реалізації, наявністю спільної валюти, цілями створення та періодом створення.

5. Обґрунтовано підходи до вивчення переваг та недоліків регіональної валютної інтеграції шляхом їх аналізу у розрізі макроекономічних та мікроекономічних чинників, а також вивчення впливу зовнішніх ефектів: економії міжнародних резервів, уникнення непродуктивної конкуренції між країнами, зростання сеньйоражу за рахунок виникнення резервної валюти і т.д.

6. Розроблено науково-методичний підхід до аналізу пріоритетів розвитку валютного регулювання, який ґрунтується на оцінці можливості регіональної валютної інтеграції держави та передбачає: визначення альтернативних напрямків регіональної валютної інтеграції; формування набору показників та оцінку доцільності регіональної валютної інтеграції; обґрунтування стратегічних напрямків розвитку валютного регулювання.

7. Запропоновано методичні підходи до формування інструментарію оцінки доцільності регіональної валютної інтеграції шляхом обґрунтування набору макроекономічних та фінансових показників оцінки номінальної, реальної та структурної конвергенції економік країн.

8. Проведено оцінку конвергенції економіки України з найбільшими країнами СНД (Російська Федерація, Казахстан, Білорусія) та країнами Євросоюзу (Польща, Угорщина, Чеська Республіка та країни євросони).

9. За результатами дослідження політико-економічних передумов, нормативного забезпечення та етапів інтеграції країн СНД зроблено висновок про недоцільність у короткостроковому періоді істотної активізації регіональної валютної інтеграції України у даному напрямку. Однак, враховуючи позитивні результати оцінки економічної конвергенції України з країнами СНД, необхідно продовжувати вивчення середньострокових перспектив інтеграції.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Монографії

1. Казарінов Д. В. Методи регулювання валютного ризику банку / Д. В. Казарінов, М. А. Ребрик // *Управління ризиками банків: монографія у 2 томах. Т. 2: Управління ринковими ризиками та ризиками системних характеристик* / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – С. 177–194 с. (0,5 друк. арк.).

Публікації у наукових фахових виданнях

2. Казарінов Д. В. Україна та її місце у регіональних валютних формуваннях Європи / Казарінов Д. В. // *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. – (Серія “Економіка і менеджмент”). – 2011. – № 2(10). – С. 48–57 (0,58 друк. арк.).
3. Казарінов Д. В. Особливості розвитку валютного регулювання в Україні в умовах фінансової глобалізації // *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. – (Серія “Економіка і менеджмент”). – 2012. – № 2(12). – С. 120–133 (0,78 друк. арк.).
4. Казарінов Д. В. Теорія оптимальної валютної зони як теоретичний базис оцінки доцільності регіональної валютної інтеграції / Д. В. Казарінов // *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць*. – Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – Випуск 35. – С. 368–379 (0,63 друк. арк.).
5. Казарінов Д. В. Сутність та форми регіональної валютної інтеграції / Д. В. Казарінов // *Вісник Української академії банківської справи*. – 2012. – № 1 (32). – С. 13–21 (0,9 друк. арк.).
6. Казарінов Д. В. Міжнародний досвід регіональної валютної інтеграції / Казарінов Д. В. // *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. – (Серія: “Економіка і менеджмент”). – 2012. – № 3(13). – С. 140–153 (0,73 друк. арк.).
7. Казарінов Д. В. Економічна оцінка доцільності валютної інтеграції України з найбільшими країнами СНД / Т. Г. Савченко, М. А. Ребрик, Д. В. Казарінов // *Вісник Української академії банківської справи*. – 2012. – № 2 (33). – С. 26–35 (0,68 друк. арк.). *Особистий внесок*: обґрунтовано методику формування вибірки країн для аналізу, а також досліджено показники розвитку сегментів фінансового сектора та достатності золотовалютних резервів (0,3 друк. арк.).
8. Kozmenko S. Assessment of financial convergence of Ukraine with the CIS countries and the European Union / S. Kozmenko, T. Savchenko, D. Kazarinov // *Banks and Bank Systems*. – 2012. – № 4. – P. 5–17 (1 друк. арк.). *Особистий внесок*: обґрунтовано критерії оцінки макроекономічної конвергенції України з найбільшими країнами СНД (0,5 друк. арк.).

Публікації в інших виданнях

9. Казарінов Д. В. Валютна інтеграція як ключовий чинник економічного розвитку / Д. В. Казарінов, В. С. Лисенко // Фінансова політика як складова економічного розвитку : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (18–19 квітня 2012 р.) / Київський національний торговельно-економічний університет. – Київ, 2012. – С. 193–194 (0,09 друк. арк.). *Особистий внесок*: дослідження впливу валютної інтеграції на економічний розвиток держави (0,05 друк. арк.).
10. Казарінов Д. В. Розвиток методів регулювання валютного ризику в контексті формування рівноваги банку / Т. Г. Савченко, Д. В. Казарінов // Сборник научных трудов SWorld : материалы Международной научно-практической конференции “Научные исследования и их практическое применение. Современное состояние и пути развития ‘2012’”. – Выпуск 3. Том 22. – Одесса, 2012. – С. 3–6 (0,22 друк. арк.). *Особистий внесок*: дослідження методів регулювання валютного ризику банку (0,07 друк. арк.).
11. Казарінов Д. В. Закордонний досвід регіональної валютної інтеграції / Д. В. Казарінов // Труды III Міжнародної науково-практичної Internet-конференції студентів та молодих вчених “Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність” – Харків, 2012. – С. 225–226 (0,09 друк. арк.).
12. Казарінов Д. В. Розвиток валютного регулювання в Україні у посткризовий період / Д. В. Казарінов // збірник тез економічної наукової інтернет-конференції “Реформування економічної системи країни: теоретичні та практичні аспекти” – Тернопіль, 2012. – С. 90–92 (0,16 друк. арк.).
13. Казарінов Д. В. Оцінка фінансової конвергенції України з найбільшими країнами СНД / Д. В. Казарінов // Таврійський економічний журнал. – 2012. – № 7. – С. 89–91 (0,19 друк. арк.).
14. Казарінов Д. В. Класифікація інструментів оцінки доцільності регіональної валютної інтеграції / Д. В. Казарінов // // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. тез доповідей XV Всеукраїнської науково-практичної конференції (8–9 листопада 2012 р.). – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”. – 2012. – С. 89–90 (0,10 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Казарінов Д. В. Валютне регулювання в Україні в процесі регіональної валютної інтеграції. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2013.

У дисертаційній роботі запропоновано науково-методичний підхід до аналізу пріоритетів розвитку валютного регулювання, який ґрунтується на оцінці потенційних напрямів регіональної валютної інтеграції держави. Проведено

дослідження розвитку валютного регулювання в Україні на основі ретроспективного аналізу заходів НБУ протягом передкризового періоду, у період загострення фінансової кризи та протягом посткризового періоду.

Набули розвитку методичні підходи до формування інструментарію оцінки доцільності регіональної валютної інтеграції шляхом обґрунтування набору показників для аналізу номінальної, реальної та структурної конвергенції економік країн. Дані підходи пройшли апробацію на основі оцінювання конвергенції економіки України з країнами СНД та Євросоюзу. З результатами оцінки визначено пріоритетні напрямки розвитку валютного регулювання в Україні.

Ключові слова: валютне регулювання, економічна інтеграція, регіональна валютна інтеграція, інструменти валютного регулювання.

АННОТАЦІЯ

Казаринов Д. В. Валютное регулирование в Украине в процессе региональной валютной интеграции. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”, Сумы, 2013.

В диссертационной работе проведено теоретическое обоснование и предложено новое решение научного задания, которое состоит в определении путей усовершенствования системы валютного регулирования в Украине на основе исследования направлений региональной валютной интеграции государства.

Предложен научно-методический подход к анализу приоритетов развития валютного регулирования, который основывается на оценке потенциальных направлений региональной валютной интеграции государства. Данный подход предусматривает реализацию следующих этапов: определение альтернативных направлений региональной валютной интеграции, формирование набора показателей и оценка целесообразности региональной валютной интеграции, обоснование стратегических направлений развития валютного регулирования.

Обобщен опыт валютного регулирования и интеграции на региональном уровне, в частности, исследованы параметры функционирования основных форм существующих валютных зон и союзов, изучены основные этапы валютно-финансовой интеграции в Европе, а также проанализированы направления создания перспективных валютных союзов.

Проведено исследование развития валютного регулирования в Украине на основе ретроспективного анализа мероприятий Национального банка относительно изменений в системе валютного регулирования. Установлено, что направления развития валютного регулирования в Украине в течение последних лет преимущественно определялись цикличностью развития макроэкономических параметров: в предкризисный период преобладали тенденции по либерализации регулирования валютных отношений, во время обострения финансового кризиса мероприятия НБУ направлялись на усиление регулятивного

влияния на валютные операции, в течение посткризисного периода наблюдается тенденция к постепенному дерегулированию валютных отношений в Украине. Путем изучения политико-экономических предпосылок, нормативного обеспечения и этапов валютной интеграции стран СНГ определены перспективы Украины в данном процессе.

По результатам исследования теоретических основ валютной интеграции на региональном уровне усовершенствованы: классификация видов региональной валютной интеграции, которая предусматривает использование в качестве основного критерия классификации обоснованных автором форм интеграции; научные подходы к изучению преимуществ и недостатков региональной валютной интеграции на основе обоснования целесообразности их анализа в разрезе влияния макроэкономических и микроэкономических факторов, а также необходимости изучения влияния внешних эффектов; систематизация уровней валютной интеграции на основе обоснования целесообразности выделения и сравнительного анализа глобального, регионального и микроэкономического уровней интеграции валютных отношений.

Исследованы методические подходы к формированию инструментария оценки целесообразности региональной валютной интеграции путем обоснования набора макроэкономических и финансовых показателей оценки номинальной, реальной и структурной конвергенции стран. Данные подходы прошли апробацию путем оценивания конвергенции экономики Украины со странами СНГ (Российская Федерация, Казахстан, Беларусь) и Евросоюза (Польша, Венгрия, Чешская Республика и страны еврозоны). По результатам анализа критериев конвергенции стран СНГ сделан вывод относительно преобладания позитивных оценок, которые свидетельствует о наличии макроэкономических и финансовых предпосылок для валютной интеграции. Оценивание конвергенции Украины со странами Евросоюза дает основания для вывода об относительно худших, в сравнении со странами СНГ, предпосылках интеграции. Существует определенная целесообразность валютной интеграции Украины со странами еврозоны, в меньшей мере – с Польшей. Валютная интеграция нашего государства с Венгрией или Чешской республикой является нецелесообразной.

Ключевые слова: валютное регулирование, экономическая интеграция, региональная валютная интеграция, инструменты валютного регулирования.

SUMMARY

Kazarinov D. V. Currency regulation in Ukraine in the process of regional monetary integration. – Manuscript.

Dissertation for the acquisition of the scientific degree of Candidate of Economic Sciences in the specialty 08.00.08 – Money, finance and credit. – State higher educational institution “Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine”, Sumy, 2013.

The thesis offers a scientific and methodical approach to the analysis of priorities in the development of currency regulation, which is based on the

assessment of potential areas of the state's regional monetary integration. It conducts a study of the currency regulation in Ukraine on the basis of retrospective analysis of the measures taken by the National Bank of Ukraine during the pre-crisis period, the period of financial crisis and the post-crisis period.

It has developed methodological approaches to the assessment of the expediency of the regional monetary integration by establishing a set of indicators for the analysis of the nominal, real and structural convergence of the economies. These approaches were tested through the assessment of convergence of the economy of Ukraine with the countries of the Commonwealth of Independent States (CIS) and the European Union. Based on the assessment's results the priorities for the development of the currency regulation in Ukraine have been determined.

Keywords: currency regulation, economic integration, regional monetary integration, instruments of currency regulation.

Відповідальний за випуск
кандидат економічних наук, доцент
Рекуненко Ігор Іванович

Підписано до друку 05.04.2013.
Формат 60х90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”
Адреса: вул. Петропавлівська, 57, м. Суми, 40000, Україна.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 3160 від 10.04.2008